

Till afhörande af det tal som till minne af Gustaf II Adolphs dödsdag den 6...

Boëthius, Pehr Ulrik

*Utbrutna ligg. fol. extra
stort format Kungl.
förordningar*

National Library
of Sweden

Kongl. Prof
1623.

TILL

AFHÖRANDE AF

D E T T A L

SOM

TILL MINNE AF

GUSTAF II ADOLPHS

DÖDSDAG DEN 6 NOV. 1632

VID WESTERÅS KONGL. GYMNASIUM KOMMER ATT HÅLLAS,

VARDA

VETENSKAPERNAS GYNNARE OCH VÄNNER

HÄRMEDELST VÖRDSAMT INBJUDNA

AF

PEHR ULRIC BOËTHIUS

THEOLOGIE LECTOR.

KONGL. GYMN. N. V. PRO-RECTOR.

WESTERÅS,

Tryckt hos T. R. BJÖRKBOM, 1832.

25/8 1623
fys. bl. program

1811

D E T A I L

1811

THE MUSE OF

GUSTAV II ADOLPHUS

1611

AND HIS DEATH

1611

BY

ANDREW MARSHALL

THE MUSE OF

GUSTAV II ADOLPHUS

1611

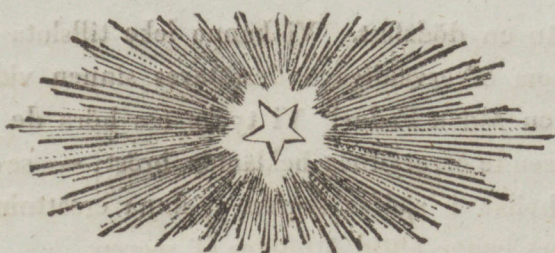
AND HIS DEATH

BY

ANDREW MARSHALL

1611

Så allmän den för varelserna och tingen gemensamma lagen är, som bjuder ett mål för deras tillvaro: så vidsträckt än förgängelsens välde förödande utbreder sig: så ymniga de skördar ock äro, dem döden icke blott på det blodiga slagfältet, utan äfven, och i ännu rikare mått, under sin dagliga och stundliga framfart upphämtar; så finnes dock en gräns för sjelfva förgängelsen. Under det tidens ström rycker med sig och i sitt svall begrafver jordens slægter, som, lika löfven för höstvinden, falla och bortdö; står dock Minnet kvar, trotsande förgängelsen — minnet af dem, hvilka lefvat och verkat för det sanna, det goda, det sköna. Och kommande slægter, som njuta frukten af de hädangångnes mödor, kunna dock ej, äfven om de ovetande trampa deras gömda grafvar, förgäta dem, hvilka till så betydlig del grundlaggt det närvarande och måhända med blod och tårar gjort det utsäde, som nu gifver herrliga skördar och ännu till en sen efterverld skall utbreda sin välsignelse. Det är för dem på en gång en pligt och en sällhet att återkalla de ädlas minne, äfven om det icke alltid vore omsväfvadt af ljusa och glada bilder, äfven om detta återkallade minne väckte sorgens känslor, upprefve saknadens sår. Ty icke blott segren är skön; skön är ock hvarje uppoffring för det goda, äfven der den synes fruktlös. Att återkalla minnet af en ädel sjelfuppoffring för höga, heliga ändamål kan ock möjligen blifva ett kraftigt väckelsemedel, om en tid skulle inträffa, då man, med blott timliga egodelar och förmåner till ögonmärke, endast begär fred och lugn och lycka för sin räkning, obekymrad, huru det kan gå med barn och barnabarn, och obenägen att för dem göra den ringaste uppoffring. Måhända skall äfven hos en sådan tid den upplifvade hugkomsten af storsinnade Förfäders kraftfulla ansträngningar och ädla uppoffringar fostra en ädlare anda, väcka slumrande krafter.

Om det derföre är en både ljuf och välgörande pligt att egna minnets gärd åt mensklighetens bortgångna välgörare: om isynnerhet hvarje Samhälle bör vara angeläget, att i liflig hugkomst bevara de stora Namn, som fordom varit dess skydd och sedan blifvit dess ära; så finnes väl knapt för Svea land en större anledning att fullgöra denna pligt än nu, då, efter tvenne århundradens förlopp, Historien återväcker minnet af den dag, på hvilken Sveriges störste Konung, **GUSTAF II ADOLPH** föll stridande för Religionens och Frihetens heliga sak. Till hugkomst af denne Hjertes med dess blod beseglade verk har ock vår Konung bådjudit en allmän Bön och Tacksägelse i alla Sveriges Tempel. Och hvilken är värdigare att påbjuda en sådan åminnefest, än **CARL JOHAN**, som, sjelf trädande i **GUSTAF II ADOLPHS** spår, skyndat att deltaga i räddningen af Europas åter hotade sjelfständighet och fört Sveriges Söner segrande i den strid, som satte en gräns för förtrycket och tryggade Staternas bestånd! Hvem skulle då ej skynda att deltaga i en Fest till den ädle **GUSTAF ADOLPHS** minne! Väl kan icke sor-

gen vara skiljd från en dödsfest. Vi kunna icke tillsluta våra hjertan för de sorgliga känslor, som öfverväldiga undersåtares sinnen vid förlusten af landets Fader — af en sådan Fader! Vi tycka oss höra de suckar, som uppstiga ur många tusende öfvergifnas beklämda bröst, — se de tårar, som fukta deras kinder, hvilka i sjelfva segren ej finna ersättning för förlusten af den Anförare, hvars baner alltid åtföljdes af segren.

Men det är likväl icke endast sorgens och saknadens känslor, som väckas vid minnet af den Store Konungens dödsdag. Han föll väl på Lützens fält, men Han föll segrande, och beseglade med sitt blod Europas befrielse från andeligt och verldsligt förtryck. Såsom Hans död var ett offer för Religionen och Friheten, så hade ock Hans hela lefnad varit ett oafbrutet sträfvanne för dessa mensklighetens högsta och heligaste föremål. Det nit för ljuset och sanningen, som dref Honom att kämpa på Tysklands jord, hade ej varit overksam inom Hans eget Fädernesland. Öfvertygad, att de största segrar på stridsfältet emot ljusets fiender föga båtade utan en motsvarande seger öfver mörkrets välde inom hvarje menniskas eget bröst, utan medel till mensklighetens stigande förädling genom sann bildning, var Han isynnerhet angelägen om den Allmänna Undervisningens upphjelpande inom Fäderneslandet. De Läroverk, som nu af mången betraktas såsom lemnigar från den mörka medeltiden och derföre förkastas, såsom nu mera otjenliga för bibringandet af en allmän medborgerlig undervisning: de flesta af dessa Läroverk äro **GUSTAF II ADOLPHS** verk. Inseende all sann vishets upprinnelse från Gudsfruktan, — det sköna lifselementet i Hans egen höga character — ville Han ock, att den vid Läroverken inhämtade bildningen genom en djupare Religions-undervisning skulle få sin fulländning; och högre skattande den ungdomliga kraftens utbildning till sjelfständighet i tanke- och handlingssätt, än en ytlig mångkunskaps lysande bländverk, trodde Han, att det unga sinnet bäst skulle förädlas genom bekantskapen med de mönster af skönhet, Roms och Greklands författare skänkt verlden. Derföre inlade han i dessa Läroverk den på en gång Religiösa och Classiska anda, som nu understundom blifvit ett föremål för obilligt tadel.

Äfven detta Läroverk, det äldsta ibland de då stiftade, och i sin inrättning innefattande både Schola och Gymnasium, räknar med stolthet denne store Konung för sin Stiftare. Ehuru dess åldriga murar väl bära spår af tidens välde öfver alla menniskoverk, står det dock ännu kvar, ett minnesmärke från Sveriges hjeltetid, och sålunda förenadt med Fosterlandets skönaste minnen. Så mycket kraftigare känner detta Läroverk sig af tacksamhetens pligt uppmanadt, att äfven för sin del söka högtidligt begå minnet af den Store Konungens, sin ädle Stiftares, dödsdag. För detta ändamål kommer, å dess vägnar, Lectorn i Historien vid härvarande Kongl. Gymnasium, Högädle och Höglärde Herr Magister **CARL THOMAS JÄRTA** att i morgon den 6:te November uti ett Svenskt Tal tolka Konung **GUSTAF II ADOLPHS** förtjenster och Dess rätt till det Svenska folkets eviga erkänsla.

Till deltagande i denna för hvarje Svenskt hjerta dyrbara åminnelse-fest inbjude vi vördsamt Länets Höfdinge, Ståthållaren på Westerås Slott och Riddaren af K. S. O. Högvälborne Friherre **FREDRIC RIDDERSTOLPE**; General-Lieutenanten och Cabinets-Kammarherren, Commendeuren af K. S. O.

St. K. och Riddaren af K. R. St. Wladimirs-O. 3:dje Class Högvälborne Grefve
CARL RIDDERSTOLPE; Läroverkets vördade Styresman, Biskopen och
Commendeuren af K. N. O. Högvördigste Herr Doctor SVEN WIJKMAN
CASP:SON; General-Adjutanten, Chefen för K. Westmanlands Regimènte,
Adjutanten hos H. M. Konungen, Öfversten och Riddaren af K. S. O. Hög-
välborne Friherre JOACHIM CARL VON DÜBEN; Secund-Chefen för K. Lif-
Regiments-Brigadens Grenadier-Corps, Öfversten och Riddaren af K. S. O.
Välborne Herr JOHAN ERIC AF WETTERSTEDT; och för öfrigt alla Ve-
tenskapernas Gynnare och Vänner, som här vistas eller oss besöka, samte-
liga härvarande Stater och Embetsmän, Stadens Fruntimmer och Innevånare
af alla Stånd och Classer, — anhållande, att de benäget tackas, å förenämnde
dag kl. 12 f. m. då tecken med Storklockan gifves, på Gymnasii större
Lärosal tillstädeskomma.

Westerås den 5 November 1832.

Da sjelfva Fundationsbrevet för Westerås Kongl. Gymnasium icke finnes
allmännare känt, har man, i förmodan, att dermed göra Läsare ett
nöje, velat aftrycka det i härvarande Consistorii-Archiv befintliga Ori-
ginal-Pergament-brevet, så lydande:

Wij GUSTAFF ADOLPH medh Gudhs nåde, Swe-
riges, Giöthes och Wändes Konnungh, Storfurste till Finlandh, Hertigh uti
Estlandh och Charelen, Herre uthöffwer Ingermanneland. Giöre. wetterligit,
at såsom wij altidh hafve låthet oss vara på dädt högsta anläget at uthi
dätta vårt Konungarijke och kiäre Fäderneslandh motte för all tingh Guds
helga ordh rent och klart uthan all falsk Bijlhäre warda predijkat förkun-
nat och lärnt, hvillkit pläger förnembbligast skee derigenom, att Kyrkior,
Scholar och dess personer, så och Hospitaler blifva tilböriligen försorgdhe och
wedh macht håldne. Altså hafve wij och nu efter som och våre Förfäder
för oss och wij sielfve tillförende hafve serdeles bref deropå gifvet, och wee-
lat Gudh till åhr, och våre Undersåther till bådsta, att Domkyrkian, den
Konunglige Schole eller Gymnasium samt Hospitalet her i Wästeråhs, uthi
Wästmannelandh, skole wäll hållas och wedh macht blifva, Och hafve wij
fördenskull der till förordnat et wist åhrligit Underholdh, der wedh det och
stadigt och oförändrat blifva skall. Först hafve wij Nådeligen efterlåthet
Domkyrkian åhrlig till Bygningh och andre nödtorfter två tunnor Spannål
af hvart kyrkioherberge, både af förlänte och oförlänte kyrkiotijender, inge
undantagendes i hela Stiffthet, hvilcke Sochne-männerne skole ware förpflich-
tade at föra till den Ort innan Lagsagu, som Syslemannen begärer, eller
gifva thêrföre penningar så myckit han det åhret mäst galler. Desslikess
skall ochstads qvarnen i Skultuna forss altidh lyda till Domkyrkian, Så-
som och alle Domkyrkiones Tompter här i Wästeråhs, af hvilcke må till
Kyrkiones nytto tagas billige Tomptöre, eller och sigh till bättre fordeel dem
försällie, deropo wij tillförende serdeles vårt bref gifvet hafve, för hvillcket
alt så wäll som för annan Domkyrkiones Inkompst Syslomannen skall vare
förplichtadt åhrligen at göre en klar och richtig Rekenskap, först för Bi-
spen och dee andre Kyrkiones föreståndare, och sedan uti vår Konunglige
Reknings Cammar. Dernäst skall Bispnen hafva till åhrligit Underholdh, all
behollen Kyrkiotijende uthi Fharnebo, Romfertuna, Tårtuna och Lundby,
alle i Wästmannelandh belägne, Sammaledes sin Annexan Lundby, med der
tu heman Canike Lundby och Röklundha, Såsom ock till Engh och Mulbete
Biskops Lindön, som tillförende der under legat hafver. Kyrkioherden skall

hafva till åhrligit underholdh all behollen Kyrketijende i Dingtuna, i Staden Wästeråhs och af sin Annexan S:t Illians Sochn, så och det hemanet Rönnebo i Illians Sochn. Och skall Pastor vare förplichtadt hälle en lärare uthi Scholan. Lector Theologiæ skall beholle till åhrligit underhold all behollen Tijende uti Skärike och Skultuna Sochnar och der till förb:de Skärike till Annexan. Lector Physices skall hafva all behollen Tijende uthi Biörkestad och dertill Annexan Hobbo. Lector Mathesios Barkero behollen Kyrkiotijende, Lector Græcæ Linguae Swedwij Kyrkiotijende. Lector latinæ Linguae et Logices Hobbo Kyrkiotijende. Æconomus Templi Beholler Tijende i Bärgh och et heman Upåker i S. Illians Sochn, som tillförende der till legat hafver. Wij wele och Nädigest bevillie Æconomus för sit stora omak han hafver vedh Domkyrkian, at han må och skall åhrligen niute och beholle af Kyrkiones Inkompst dhe Trettije daller peningar som Biskopen och Capittlet hafve tillförende honom deputered. Æconomus et Consionator pauperum beholler Kyrkiotijende i Sevalla. Item Boketryckiaren af behollen Kyrkiotijende i Lilleheradt, Spanmäll Tijo tunnor.

Hospitalet skall hafva till åhrligit Inkombst behollen Kyrkiotijende i Ihrestad, Balungh, Kärrebo, Tillbärke och Odenswij Sochner, och dertill sine Tompter som dhe nu hafve här i Wästeråhs af dem at tage billigt Tomptöre, eller och dem sigh till fordeel med samme wilkor sällie som Domkyrkian sine Tompter af oss efterlåthit är att försellias, Säsom och nute sine heman Önnestadh och Gryta i S. Illians Sochn, för hvilcken dee fatigas Inkompst Sysslomannen skall åhrligen göre en richtig Rekenskap, först inför Bispen och dhe andre Hospitals föreståndare, Och sedan medh deras vitnesbörd och qvittentzier uthi vår Konunglige RekningsCammar. Dese alle förb:de Kyrkiotijender, som wij Biskopen och Capittels Personerne, Hospitalet och flere som förbemelte ähre, nådigest deputered hafve, säsom och deres Annexer och hemman, skole dee aldeles otaxerade och frijt behälle för alle utlagor, som deraf gåå bör, ehvadh namn dhe och hafve kunne: Wij biude fördenskull våre trogne Undersäter, som i föreskrefne Sochnar bygga och boendes äre, säsom och Landbönderne, at dee deres Tijende och afradh försle och fhöre, dijt dem ded innan Lagsagu befalladt blifver och dee den bädst föryttre kunne. Häremot skall alle föreskrefne personer vare förplichtade, hvar och en uthi sitt Embete, sijgh fljteligen och troligen förholle, säsom dee vele det för Gudh, oss och hvar Christen Ehrligh Man, tryggerligen till svars vara. Och skall Biskopen et fljligt inseende hafva medh föreskrefne personer, at dee Ungdomen medh största fljlt Instruere, at de deras Ungdomsähr icke onytteligen förnöta måge, säsom och at Domkyrkiones och Hospitalens Inkombst må rätteligen anlagdh blifva. Desslikess och hafva uppseende medh Trycket och Bokförare här i Staden och Stiffthet, att icke något tryckes eller i Boklådan föres, som kan lända antingen vår Christelige tro eller gode seder till förkränkningh, uthan hvadh som af honom och Capitulo varder gillat och öfverlåthet: Wij biude fördenskull här medh våre trogne Män Cammarråd, Stådthollere, Cammererare, Fougder och Arrendatorer, at dee icke göre alle föreskrefne personer här emot noget hinder, mehn eller förfångh, uthi nogen motto. Der alle och hvar uthi sin Stadh hafve sigh fulkombligen att efterätte. Datum Wästeråhs Slott den 25 Martij Anno Ettusendh Sexhundredhe och på dädt Tjugutredhie.

GUSTAVUS ADOLPHUS.